

УДК 811.161.2

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/40-3-28>**Наталія СКИБУН,***orcid.org/0000-0003-2962-4725*

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри українистики

Національного медичного університету імені О. О. Богомольця

(Київ, Україна) *skibun_n@i.ua*

РОЛЬ ВПЛИВУ МОВЛЕННЕВОГО СЕРЕДОВИЩА НА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ ТА МОВЛЕННЄВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

У статті розглянуто роль впливу мовленнєвого середовища на підвищення рівня володіння українською мовою як іноземною іноземними студентами у контексті формування відповідних комунікативних та мовленнєвих компетентностей. Проаналізовано вплив інформаційних та комунікативних технологій, глобальної мережі передачі даних та глобальної транспортної інфраструктури на формування нової реальності (глобального цифрового простору), на всі сфери суспільства, людину та її відносини. Акцентовано увагу на появі таких нових явищ, як «кочове» суспільство, глобальний ринок праці, глобальний світовий освітній простір, які створили передумови появи відкритого мультикультурного, мультинаціонального, мультивіросповідального толерантного космополітичного суспільства. Це привело до включення України до процесів глобалізації, уніфікації та універсалізації надання освітніх послуг. Вказане дало змогу формувати запит на вивчення української мови як іноземної в межах світових стандартів вивчення іноземної мови. Крім того, було відзначено розширення можливостей (дистанційно, онлайн) вивчення української мови як іноземної (відкриті уроки, авторські методики, аудіокниги, відеоуроки тощо) через збільшення пропозицій на освітніх платформах, як глобальних, так і вітчизняних, що дає змогу вивчати мову у себе на батьківщині до потрібного рівня (від А1 до С2). Це також покращує базовий рівень знань та компетентностей та дає змогу швидко адаптуватися у разі продовження навчання у закладах вищої освіти нашої країни. Це стосується адаптації іноземних абітурієнтів та студентів, які навчаються у вітчизняних вищих навчальних закладах. Запропоновано навчальним закладам у частині соціально-психологічної та дидактико-психологічної готовності створити такі умови, щоб адаптація іноземного студента відбувалася постійно (під час навчання та за межами навчального процесу). Так, запропоновано використовувати можливості краєзнавчих студій, у межах яких слід проводити ознайомлення іноземних студентів із культурою, історією, географією, побутом нашої країни, а також проводити різні заходи: літературні та читачькі студії, конференції, виставки, спортивні, екологічні, волонтерські заходи тощо.

Ключові слова: українська мова як іноземна, адаптація, мовне та культурне середовища, соціально-побутове середовище, компетентності, базовий рівень компетентностей та знань.

Natalia SKIBUN,*orcid.org/0000-0003-2962-4725*

Candidate of Pedagogical Sciences,

Senior Lecturer at the Department of Ukrainian Studies

Bogomolets National Medical University

(Kyiv, Ukraine) *skibun_n@i.ua*

THE ROLE OF THE LANGUAGE ENVIRONMENT IN THE FORMATION OF COMMUNICATIVE AND SPEECH COMPETENCES OF FOREIGN STUDENTS

The article considers the role of the influence of the language environment on increasing the level of proficiency in the Ukrainian language as a foreign language by foreign students in the context of the formation of relevant communicative and speech competencies. The influence of information and communication technologies, global data transmission network and global transport infrastructure on the formation of a new reality (global digital space) on all spheres of society, man and his relationships is analyzed. Emphasis is placed on the emergence of such new phenomena as «nomadic» society, the global labor market, the global world educational space, which created the preconditions for the emergence of an open multicultural, multinational, multi-religious tolerant cosmopolitan society. This led to the inclusion of Ukraine in the processes of globalization, unification, and universalization of educational services. This made it possible to form a request for the study of Ukrainian as a foreign language within the world standards of learning a foreign language. In addition, there was an expansion of opportunities (remotely, on the Internet) for learning Ukrainian as a foreign language (open lessons, author's methods, audiobooks, video lessons, etc.) by increasing offers on educational platforms

in the world and domestic, which allows you to learn the language at home to the desired level (from A1 to C2). It also improves the basic level of knowledge and competencies and allows you to quickly adapt to continuing education in higher education institutions in our country. This also applies to the adaptation of foreign entrants and students studying in domestic higher education institutions. It is suggested that educational institutions in terms of socio-psychological and didactic-psychological readiness create such conditions that the adaptation of a foreign student takes place constantly (during and outside the educational process). Thus, it is proposed to use the opportunities of local lore studies, which should acquaint foreign students with the culture, history, geography, life of our country, as well as hold various events: literary and reading studios, conferences, exhibitions, sports, environmental, volunteer events and more.

Key words: *Ukrainian language as a foreign language, adaptation, language and cultural environment, social and everyday environment, competencies, basic level of competencies and knowledge.*

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку суспільства на фоні цифровізації, глобалізації, уніфікації та оптимізації сфер суспільства, суспільних відносин, національних економік характеризується відкриттям світу через мультикультуралізм, мультинаціоналізм, мультівіросповідання та формування нового погляду на людину, її роль і місце у сучасному космополітичному світі. Так, в умовах формування глобального ринку праці питання професіоналізму стає досить актуальним, коли професійні компетентності поряд із загальноосвітніми формують портрет сучасного професіонала, а також визначають нові класи – клас професіоналів та креативний клас. Ось чому для професіоналів потрібно виділяти і додаткову компетентність – так звану професійну компетентність, яка виступає ширшою за поняття «кваліфікація», адже компетентність розглядається через «поінформованість, добру обізнаність, тямущість, авторитетність або наявність достатніх знань в якій-небудь галузі, де сукупність знань і вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності» базується на «вмінні аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію» (Любарець, 2011, с. 169). А тому В. Любарець розглядає професійну компетентність як «інтегративну якість, яка характеризується теоретичною і практичною її підготовленістю до здійснення професійної діяльності на рівні еталонних норм» (Любарець, 2011, с. 175).

Це стає передумовою формування глобального ринку праці, де головними є професійні якості та знання (з'являється клас професіоналів та креативний клас). При цьому робочі місця та фінанси створюються та переміщуються світом залежно від потреб замовників робіт, послуг. Це створює передумови для масової міграції робочої сили (переміщень на значні відстані), коли для участі у виконанні робіт та послуг формуються міжнародні команди професіоналів з усього світу. Це привело до появи нового «кочового суспільства». Отже, нині у закладах вищої освіти (далі – ЗВО) різних країн починають готуватися майбутні фахівці, набуті знання та компетент-

ності яких дозволяють у подальшому виходити на глобальний ринок праці та міжнародний науковий простір. Це можна досягти лише за умови уніфікації, стандартизації національних освітніх просторів різних країн (насамперед це стосується тих країн, які є активними учасниками глобального ринку праці) у глобальний світовий освітній простір. Отже, одним із важливих інструментів комунікацій на міжнародному та міжнаціональному рівні є мова. А тому мовленнєва адаптація іноземних студентів у чужому мовному середовищі виступає головним інструментом комунікації, набуття професійних компетентностей. У зв'язку з цим слід звернути увагу на наявний базовий рівень знання іноземної мови, на рівні подальшого отримання освіти та можливості перебування студента у необхідному мовленнєвому середовищі. Важливими елементами отримання професійної освіти за кордоном є бажання самого студента набувати знання в іншій країні (вивчати іноземну мову, адаптуватися до мовного, культурного та побутового середовища країни, де проходить навчання), наявність розвинутих компетентностей, базових знань та освіти. Україна, інтегруючись у глобальну економіку, глобальний ринок праці, здійснює кроки щодо інтеграції національного освітнього простору в глобальний. Нині досить інтенсивно відбувається інтеграція вітчизняного освітнього простору у європейський (в рамках Болонського процесу), яка отримала значний поштовх під час введення безвізу з країнами Європейського Союзу, та збільшення академічної мобільності як для студентів, так і для викладачів. Вказане сприятиме збільшенню інтересу з боку іноземних студентів до отримання професійної освіти в Україні з подальшим продовженням навчання у ЗВО інших країн, насамперед ЄС. При цьому слід враховувати, що навчання у вітчизняних ЗВО відбувається лише українською мовою, а тому постає актуальним питання забезпечення відповідного рівня мовного середовища (на побутовому та професійному рівнях) для формування мовленнєвої компетентності серед іноземних студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що питання адаптації іноземних студентів для навчання у ЗВО інших країн є актуальним серед сучасних дослідників та науковців, таких як А. Бандура, А. Гадамська, О. Малихін, О. Огієнко, Т. Опалюк, Л. Субота, О. Топузов, А. Федоренко тощо.

Незважаючи на досить широкий спектр проведених досліджень щодо питання адаптації іноземних студентів для навчання у ЗВО інших країн, питання впливу мовного середовища на процеси мовної адаптації іноземних студентів **виступає частиною загальної проблеми**, котрій присвячується означена стаття. Це зумовлено широкою географією країн, з яких приїждять на навчання до України іноземні абітурієнти, адже їхні культура, звичаї, менталітет, життєвий світ, віра суттєво відрізняються від української.

Метою статті є дослідження впливу мовного середовища (на побутовому та професійному рівнях) на процеси мовленнєвої адаптації іноземних студентів у процесі навчання у ЗВО України.

Виклад основного матеріалу. Сучасний етап цивілізаційного розвитку людини та суспільства загалом досить суттєво трансформує попередні традиційні етапи розвитку (цінності, буття, життєвий світ, знання), впливає на людину, її внутрішній світ, світогляд, цінності, морально-етичні якості тощо. Так, завдяки цифровізації інформації, новітнім інформаційно-комунікаційним та транспортним технологіям процеси глобалізації починають все більше домінувати над традиційним життєвим простором, в якому суспільство більшою мірою спиралося на національне: кордони, економіку, суспільство. Нині стрімко зростають процеси глобалізації та цифровізації усіх суспільних сфер та відносин. У таких умовах бізнес та фінанси все частіше виходять за межі національних кордонів та влади національних урядів. Це знайшло відображення у формуванні глобальної економіки, глобального ринку праці та нового суспільства, яке разом із ознаками глобальності набуло ознаки кочовності (коли населення переміщується світом за фінансами та роботою). Це явище отримало назву «нове кочове суспільство». Отже, формування команд для виконання певних завдань починає формуватися на основі мультикультуралізму, мультинаціональності та мультівіросповідання, де головним критерієм відбору є професійні якості, досвід, комунікативність та толерантність. Таким чином, у сучасному глобальному світі стали важливими уніфікація, стандартизація та глобалізація національних освітніх просторів із подальшим формуванням єдиного світового. Тобто студент повинен отримати такий

мінімально достатній рівень професійних знань та компетентностей, щоби бути конкурентоспроможним на світовому ринку праці. І найголовніше, освіту він може отримувати як у своїй країні, так і деінде. В ідеалі вказане повинно стосуватися ЗВО усіх країн, які залучені у світові процеси інтеграції, глобалізації та кооперації. А в реальності – це ЗВО високорозвинених країн, країн-регіональних лідерів та країн, які формують глобальний світовий порядок денний. Що стосується інших країн, то в них такого рівня ЗВО обчислюються одиницями (так звані провідні вищі країни). При цьому у найбільш виграшному стані є ті ЗВО, в яких навчання відбувається англійською мовою. Що стосується вітчизняних ЗВО, то в них навчання відбувається українською мовою (державною), що накладає на студентів ще більше вимог щодо мовної, мовленнєвої та комунікативної компетентностей. Слід відзначити, що сучасною особливістю підготовки іноземних студентів у вітчизняних ЗВО є надання освітніх послуг згідно із міжнародними стандартами якості освіти, що потребує приведення вивчення української як іноземної до міжнародних стандартів вивчення іноземної мови. Такі заходи позитивним чином впливають на загальносвітові тенденції навчання впродовж усього життя. Крім цього, останнім часом (карантинні заходи через коронавірус COVID-19 тільки сприяли цьому) значного поширення отримали курси, вебінари, навчальні семінари, авторські проекти, які відбуваються в онлайн режимі та розміщуються на освітніх платформах або на авторських сторінках (ресурсах). Отже, сьогодні для тих, хто хоче вивчати українську мову в режимі онлайн, створено відповідні освітні продукти, розраховані на різний рівень вивчення (від А1 до С2). Що стосується офлайн або змішаного вивчення (онлайн/офлайн), то тут виникає потреба у створенні відповідного середовища для адаптації іноземців під час вивчення української мови на території України. Адже відкриті кордони та процеси інтеграції і глобалізації все більше охоплюють нашу країну, включаючи її як в глобальний ринок праці, так і в глобальний освітній простір. Так, «перехід до інформаційного суспільства, розширення видів діяльності людини, «криза компетентності» зумовили якісні зміни у системі освіти дорослих», а саме «перехід від концепції освіти на все життя до концепції освіти впродовж життя, пошук нових підходів, нових технологій, нових освітніх систем» (Огієнко, 2010). Таким чином, адаптація до нового здійснюється шляхом отримання нових знань, компетентностей та навичок, а тому «створення адаптив-

ного середовища навчання дорослої людини, яке здатне надати можливості для випереджальної освіти дорослих, розвитку мобільної, компетентнісної, творчої людини, здатної адекватно реагувати на динамічні життєві ситуації, ефективно вирішувати проблеми та досягати певного результату» (Огієнко, 2010) є важливою умовою формування нового сучасного освітнього середовища, головною особливістю якого нині постає здатність швидко адаптуватися до нових реалій. При цьому необхідно відзначати, «що йдеться не про одноразовий акт адаптації до нових умов (скажімо, упродовж першого року навчання), а про необхідність перманентної адаптації (до освітньої системи, соціального середовища, що постійно змінюється впродовж всього професійного життя)», а тому вища школа сьогодні повинна «формувати вміння самостійно пізнавати світ, оволодівати механізмами розв'язування проблем за законами автодидактики, опановувати комплексні вміння й навички, котрі передбачено освітньо-кваліфікаційними характеристиками фахівців» (Педагогічна майстерність, 2018, с. 4–5). Сучасний світ завдяки глобалізації, уніфікації отримав ознаки мультикультуралізму, мультинаціоналізму та мультівіросповіданню, став більш відкритим, толерантним та вільним щодо подорожей, туризму, роботи, освіти. Сьогодні стає буденним навчання у школі в одній країні, отримання базової освіти (вищої) в іншій, робота – в третій. А постійне навчання відбувається або в онлайн-режимі, або в офлайн (незалежно від країни), адже освітні програми, методики викладання та викладачі мультинаціональні й адаптовані до сучасного мультисередовища. Так, Т. Опалюк, розглядаючи «адаптивне навчання студентів», наголошує на тому, що саме по собі навчання «у ВНЗ – досить складний і суперечливий процес, яким передбачається адаптація студента до нових умов життя та діяльності, тобто освітнього середовища з його якісно відмінними характеристиками», оскільки «фактично йдеться про процес прийняття студентом нової соціальної ролі, базові характеристики якої закономірно вступають у конфлікт з усталеними стереотипами діяльності і поведінки, проектуючи або позитивні процеси особистісного розвитку, або деструктивні, залежно від того, будуть долатися протиріччя між наявним досвідом навчання в школі та життєдіяльністю загалом і тим, що диктується об'єктивними умовами професійного навчання», а тому можна виділити такі складові частини «процесу адаптації студентів до навчання», як «соціально-психологічну» та «дидактико-психо-

логічну» (Опалюк, 2014). Вказане повною мірою стосується усіх студентів. Але для іноземних студентів процес адаптації буде важчим та довшим, адже до вказаного вище необхідно додати процеси адаптації за: національністю, віросповіданням, мовою, культурою (звичаї, устої, порядки), соціально-побутовими відносинами. Як показує практика роботи із іноземними студентами на кафедрі україністики НМУ ім. О.О.Богомольця (Україна, м. Київ), більшість іноземних студентів прибуває із країн, що розвиваються (країни Близького Сходу, Африки, Азії тощо). Але найбільшою групою іноземних студентів є вихідці з Індії. Таким чином, ми маємо досить строкате студентське середовище, а тому питання адаптації усіх на основі толерантності, рівноправності та збереження особистого простору є досить актуальними, зважаючи на різний рівень базових життєвих компетентностей, космополітизму та глобального життєвого простору та життєвого світу. Тобто дуже важливою є соціально-психологічна та дидактико-психологічна готовність іноземних студентів навчатися у новому середовищі (цивілізаційному, мовному, культурному, національному тощо). Треба також зважати на те, що українська мова досить рідко вивчається у інших країнах, а тому процес адаптації на початку навчання йде важко і повільно, але згодом ситуація покращується разом із рівнем знання української мови. Отже, говорити про високий рівень наукового мовлення без базової мовної підготовки досить складно, а тому перед самим іноземним студентом (майбутнім студентом), ЗВО і викладачами та викладачами-методистами стоїть завдання щодо забезпечення швидкої та якісної мовленнєвої адаптації як майбутніх студентів, так і студентів перших курсів для отримання професійної компетентності та професійної освіти. Адже «професійно орієнтоване навчання української/російської мови як іноземної – це формування у студентів комунікативної, мовленнєвої, компетентнісної, дискурсивної, термінологічної та читацької компетентностей, коли студент готовий використовувати українську/російську мову як знаряддя мовленнєвої і текстової діяльності» (Субота, 2019, с. 345), а тому дає змогу набути високого рівня професійної компетентності. Як наголошує А. Гадомська, «під час перебування в незнайомому лінгвокультурному середовищі перед студентами-іноземцями стоїть першочергове завдання ситуативної адаптації до незвичних стандартів життя», адже «перебуваючи на території іншої країни, занурюючись в іншу мову, культуру, освітнє середовище, іноземний студент,

з одного боку, психологічно є більш відкритим до нової інформації, з іншого, є й більш чутливим до інформаційного тиску» (Гадомська, 2017, с. 1). У свою чергу А. Федоренко, розглядаючи питання «забезпечення успішної професійної адаптації майбутніх психологів-практиків» відзначає, що «частково проблему успішності професійної адаптації можна вирішити шляхом психологічного прогнозування професійно важливих якостей психолога-практика за допомогою спеціальної психодіагностики та профілактики професійної дезадаптивності й професійної дезадаптованості у майбутніх фахівців, психологічної підтримки під час навчання, використання позауніверситетських можливостей для продовження професійного навчання студентів, активного відпочинку, тощо» (Федоренко, 2009, с. 154). При цьому вказане можна використовувати під час підготовки майбутніх фахівців різних спеціальностей та напрямів, адже середовище та оточення можуть позитивним чином сприяти успішній та швидкій адаптації іноземних студентів в україномовний простір та в культурно-побутовий простір. Щодо побутового простору, то в Україні дуже толерантне ставлення до іноземців, а тому адаптація відбувається без загострень на міжрасовому, міжетнічному, міжрелігійному, міжкультурному ґрунті. У країні не має заборон для іноземців на відвідування соціальних (спортзали, бібліотеки, кінотеатри тощо), побутових закладів (магазини, ринки тощо). Найчастіше певні конфлікти виникають якраз між іноземними групами студентів. Що стосується ментального простору, то для цього є необхідним високий рівень адаптації не тільки в україномовний простір, а і в культурний (звичаї, устої) та соціально-побутовий, щоб можна було почати «думати/мислити» українською мовою. Для цього необхідно використовувати можливості краєзнавчих студій, у рамках яких відбувається ознайомлення іноземних студентів із культурою, історією, географією, побутом нашої країни. Це можна робити (як колективно, організовано ЗВО, так і в індивідуальному порядку) шляхом подорожей Україною, відвідування музеїв, виставок, театрів тощо. Також дієвим є проведення у ЗВО та середовищі ЗВО різних заходів: літературних та читачьких студій, конференцій, виставок, спортивних заходів тощо. По-перше, це «заповнює» вільний час студента, а по-друге, підвищує рівень компетентностей та знань через позакласні (неофіційні) відносини. По-третє, такі заходи згуртовують та покращують навички роботи у колективі. Це на фізичному рівні. Нині у відкритому доступі є певна кількість україномов-

ного контенту (цифрового, Інтернет-контенту), доступ до якого можливо отримати через глобальну мережу передачі даних на відкритих сайтах та порталах (книги, пісні, фільми тощо), знаходячись навіть за межами нашої країни. Це дає змогу майбутньому абітурієнту отримати інформацію про країну навчання, культуру, звичаї і найголовніше – мову комунікації. А заважаючи на появу курсів вивчення української мови дистанційно та/або онлайн, питання мовної підготовки майбутніх абітурієнтів можна покращити. Тобто якщо ЗВО у повній мірі використовує усе вищевказане, займаючи вільний час іноземних студентів, процес адаптації та підвищення рівня знань української мови буде позитивний та ефективний. Ось чому «ефективність адаптаційних процесів безпосередньо залежить від дієвості чинної системи форм, методів і засобів викладання української мови як іноземної» (Гадомська, 2017, с. 1) та відповідного базового рівня компетентностей і самоорганізації та самомотивації у навчанні самого іноземного студента. Слід відзначити, що, незважаючи на високий рівень надання освітніх послуг у ЗВО, питання самоорганізації та самомотивації до навчання серед іноземних студентів є головним наріжним каменем якості отримання професійної освіти. Як відмічає Т. Опалюк, «важливе місце в соціально-когнітивних теоріях посідають поняття «саморегуляція», «самоконтроль» і «самоефективність», де «самоефективність особистості» розглядається ним «як усвідомлена здатність людини адаптуватися в специфічних і складних ситуаціях, можливість впливати на свою діяльність, а також на функціонування особистості загалом» (Опалюк, 2014). На наш погляд, «самоефективність» можна певною мірою розглядати як комунікативну компетентність, помножену на високий рівень базових життєвих компетентностей, набутих під час навчання у школі, адже вміння налагоджувати комунікації є запорукою адаптації та пристосування до нових умов буття, а для іноземних студентів – нового життєвого світу, який буде формуватися шляхом трансформації наявного під впливом зовнішніх чинників середовища перебування. Адже коли іноземний студент відчуває себе повноцінним учасником соціально-побутових, соціально-культурних, соціально-економічних взаємовідносин поза межами ЗВО, тоді він швидше адаптується до нового середовища і не потребує серйозної психологічної адаптації та підтримки з боку психологів та викладачів. Ось чому Т. Опалюк із якістю середовища пов'язує діяльність (навчання), у рамках якої відбувається комунікація на рівні

«студент – викладач», «студент – студент» в умовах формування «психологічного мікроклімату в академічній групі», який «супроводжується взаєморозумінням, взаємопідтримкою, вибором адекватних форм комунікації і, нарешті, відчуттям спільного успіху і своєї причетності до нього» (Опалюк, 2014). Зважаючи на це, «вирізняють різні рівні сформованості комунікативної компетентності майбутніх фахівців», а саме: «професійно обмежений, початковий професійний, середній професійний, високий професійний» (Субота, 2019, с. 342). Отже, чим вищий рівень комунікативної компетентності, тим швидше відбувається адаптація не тільки на побутовому, а і на навчальному, професійному та науковому рівнях.

Висновки. Дослідження ролі мовного середовища у формуванні комунікативних та мовленнєвих компетентностей під час мовленнєвої адаптації іноземних студентів показали таке. По-перше, сучасні інформаційно-комунікаційні технології, доступ до глобальної мережі передачі даних, сучасне кінцеве обладнання, інформатизація відкрили досить широке поле можливостей для дистанційного та/або онлайн навчання, подорожей та ознайомлення із серед-

овищем, мовою, звичаями та культурою, а тому іноземні студенти мають достатній рівень побутової, цифрової та ІТ-компетентностей, які допомагають у формуванні комунікативної компетентності, що виступає певним фундаментом набуття подальших життєвих компетентностей, насамперед мовної та мовленнєвої, для іноземних студентів, які навчаються у вітчизняних ЗВО. По-друге, в частині соціально-психологічної та дидактико-психологічної готовності ЗВО повинні створити такі умови, щоб адаптація іноземного студента відбувалася постійно (під час навчання та за межами навчального процесу). По-третє, пропонується використовувати можливості краєзнавчих студій, у рамках яких проводити ознайомлення іноземних студентів із культурою, історією, географією, побутом нашої країни, а також проводити різні заходи: літературні та читацькі студії, конференції, виставки, спортивні, екологічні, волонтерські заходи тощо. Крім того, певний відсоток абітурієнтів прибувають на навчання до ЗВО вже у дорослому віці, маючи певний багаж знань та компетентностей, які потрібно використовувати для успішної адаптації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бандура А. Теория социального научения / А. Бандура. Санкт-Петербург : Евразия, 2000. 320 с.
2. Гадомська А.А. Методика мовленнєво-культурної адаптації іноземних студентів засобами креолізованих рекламних текстів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к-та пед. наук : 13.00.02. Одеса, 2017. 21 с.
3. Любарець В.В. Аналіз сутності поняття професійної компетентності *Педагогічний альманах: збірник наукових праць*, Вип. 9. 2011. С. 169–175.
4. Огієнко О.І. Інформаційні технології як засіб адаптивного навчання дорослих. Інформаційні технології і засоби навчання. 2010. № 6 (20). URL: <http://www.ime.eduua.net/em.html>.
5. Опалюк Т.Л. Адаптивне навчання студентів та його структура. *Наукові записки. Серія: педагогіка*. № 2, 2014. С. 58–62. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPUPed_2014_2_12.
6. Субота Л.А. Система формування комунікативної компетентності іноземних студентів фармацевтичних спеціальностей у процесі навчання української і російської мови: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / Херсон. держ. ун-т, Херсон, 2019. 496 с.
7. Топузов О.М., Малихін О.В., Опалюк Т.Л. Педагогічна майстерність: розвиток професійно-педагогічної адаптивності та соціальної рефлексії майбутнього вчителя: навчальний посібник / О. М. Топузов, О. В. Малихін, Т. Л. Опалюк. Київ: Педагогічна думка, 2018. 292 с.
8. Федоренко А.Ф. Професійний адаптивний потенціал як феномен забезпечення успішної професійної адаптації майбутніх психологів-практиків. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. Вип. 1, 2009. С. 146–156.

REFERENCES

1. Bandura A. Teoriya sotsyal'noho nauchenyua [Social learning theory] / A. Bandura. Sainkt-Petersburg: Eurasia, 2000. 320 p. [in Russian].
2. Hadoms'ka A.A. Metodyka movlennyevo-kul'turnoyi adaptatsiyi inozemnykh studentiv zasobamy kreolizovanykh reklamnykh tekstiv [Methodology of cultural and cultural adaptation of foreign students by means of creolized advertising texts]: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya k-ta ped. nauk : 13.00.02. Odesa, 2017. 21 p. [Ukrainian].
3. Lyubarets' V.V. Analiz sutnosti ponyattya profesiyanoi kompetentnosti [Analysis of the day-to-day understanding of professional competence] *Pedahohichnyy al'manakh: zbirnyk naukovykh prats'*, Vyp. 9. 2011, pp. 169–175. [Ukrainian].
4. Ohiyenko O.I. Informatsiyini tekhnolohiyi yak zasib adaptivnoho navchannya doroslykh. [Information technologies for adaptive education for grown-ups]. *Informatsiyini tekhnolohiyi i zasoby navchannya*. 2010. #6 (20). Retrieved from: <http://www.ime.eduua.net/em.html>. [Ukrainian].

-
5. Opalyuk T.L. *Adaptyvne navchannya studentiv ta yoho struktura*. [Adaptive training of students in this structure]. *Naukovi zapysky. Seriya: pedahohika*. # 2, 2014. pp. 58-62. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPU_ped_2014_2_12. [Ukrainian].
6. Subota L.A. *Systema formuvannya komunikatyvnoyi kompetentnosti inozemnykh studentiv farmatsevtichnykh spetsial'nostey u protsesi navchannya ukrayins'koyi i rosiys'koyi movy* [The system of formulating the communal competence of the terrestrial students of pharmaceutical specialties in the process of developing the Ukrainian and Russian language] : dys.. ... d-ra ped. nauk : 13.00.02 / Kherson. derzh. un-t, Kherson, 2019. 496 p. [Ukrainian].
7. Topuzov O M., Malykhin O. V., Opalyuk T L. *Pedahohichna maysternist': rozvytok profesiyno-pedahohichnoyi adaptyvnosti ta sotsial'noyi refleksiyyi maybutn'oho vchytelya: navchal'nyy posibnyk* [Pedagogical majorship: development of professional and pedagogical adaptability and social reflexion of a maybut teacher: a master's guide]. O. M. Topuzov, O. V. Malykhin, T. L. Opalyuk. Kyiv: Pedahohichna dumka, 2018. 292 p. [Ukrainian].
8. Fedorenko A.F. *Profesiynny adaptyvnyy potentsial yak fenomen zabezpechennya uspishnoyi profesiynoyi adaptatsiyyi maybutnikh psykholohiv-praktykiv*. [Professional adaptive potential, which is the phenomenon of preventing successful professional adaptation of potential psychologists-practitioners]. *Mizhnarodnyy naukovyy forum: sotsiolohiya, psykholohiya, pedahohika, menedzhment*. Vyp. 1, 2009. pp. 146–156. [Ukrainian].